

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

N. 11
Març
Abril
2022



LES RELÍQUIES ALS ALTARS (i 2)

RELÍQUIES AL TERRITORI : Alt Empordà (2). Sant Pere de Rodes

RELIQUIARIS: El sepulcre de Sant Ramon de Penyafort (i 2)

El sepulcre i el cos incorrupte de Santa Catalina Tomàs (Mallorca)

MISCELLÀNIA: Relíquies de sant Josep, santa Teodora, i Sants Màrtirs de Vilassar de Dalt

La 'pedra de Santa Madrona' de Seva i el Puig de les Relíquies de Camprodon

SUMARI



Editorial

p. 3

Dossier: LES RELÍQUIES ALS ALTARS (i 2)

p. 4

Relíquies al territori: ALT EMPORDÀ (2): SANT PERE DE RODES

p. 9

SEPULCRE I COS INCORRUPT DE SANTA CATALINA TOMÀS

p. 12

Reliquiari: EL SEPULCRE DE SANT RAMON DE PENYAFORT (i 2)

p. 17

Miscel·lània

p. 21

- UNA RELÍQUIA VIGATANA DE SANT JOSEP
- LA CURIOSA RELÍQUIA DE SANT JOSEP
- VENERADA PELS FUSTERS DE BARCELONA
- SANTA TEODORA, ANTIGAMENT VENERADA
- A LA VILA DE GRÀCIA
- ELS SANTS MÀRTIRS DE VILASSAR DE DALT

Relíquies i topònims: EL PUIG DE LES RELÍQUIES DE CAMPRODON

p.32

Relíquies i cultura popular: LA PEDRA DE SANTA MADRONA

p. 34

El mirall

p. 38

Relíquies són notícia

p. 39

A la coberta:
obra 'Nat, no nat'
de Facund Pérez



NOTA D'AGRAÏMENT:

Agraeixo la coHaboració de Facund Pérez en el disseny de la coberta

LES RELÍQUIES, OBJECTE D'ESTUDI PLURIDISCIPLINARI



N'esforç aplicat a la investigació i divulgació de les relíquies de sants des d'aquesta revista se sent ben recompensat si s'aconsegueix transmetre que és un àmbit d'estudi pluridisciplinari.

La indiscutible significació religiosa, que és el nucli central de les relíquies, està embolcallada de molts d'altres sentits observables des de múltiples enfocaments. El profund llegat que l'Església cristiana i catòlica ha transmès a la cultura pròpia, durant gairebé dos mil·lennis, ha impregnat la majoria d'expressions i manifestacions socials o artístiques de diversa índole.

La història mostra com, en determinats moments, les relíquies han estat un element que ha generat ambició, atracció de pelegrins, cohesió de la comunitat de devots, importants transaccions participades per les mateixes famílies regents o la noblesa, quantioses deixes testamentàries i, també, apropiacions més o menys lícites.

No hi ha dubte que els embolcalls de les relíquies han esdevingut, en la majoria de les ocasions, veritables joies artístiques. El gran valor emotiu atorgat al contingut ha derivat en l'afany per exterioritzar-lo amb metalls i pedres precioses i amb formes diverses. En aquest cas, des de les arquetes, grans o petites, que mantenen el seu interior amagat a la vista, fins aquells estoigs que permeten copsar la naturalesa i essència d'allò que protegeix.

La vigència del culte i veneració a les relíquies ha deixat, a més, constància en diferents aspectes de la geografia. Precisament, en aquest número es comenta l'anomenat puig de les Relíquies, de Camprodon.

I, evidentment, han marcat el calendari festiu de moltes poblacions. Aquest fet té lloc allà on les relíquies són del sant titular de la parròquia. També hi ha casos que són el paradigma de la importància de les relíquies, sobretot quan es commemora el dia de la seva arribada a la ciutat, vila o poble.

Aquests són només uns exemples de la riquesa cultural i de les múltiples mirades que permeten aquestes restes sacres.

Joan Arimany i Juventeny

LES RELÍQUIES ALS ALTARS (2)

Redacció.- L'existència d'un altar fix, generalment de pedra, marbre o fusta, forma part de les estructures permanents d'una església. L'any 1908, es va instituir que les consagracions les havia de fer un bisbe de la diòcesi o amb el permís d'aquest si prové d'un altre bisbat.

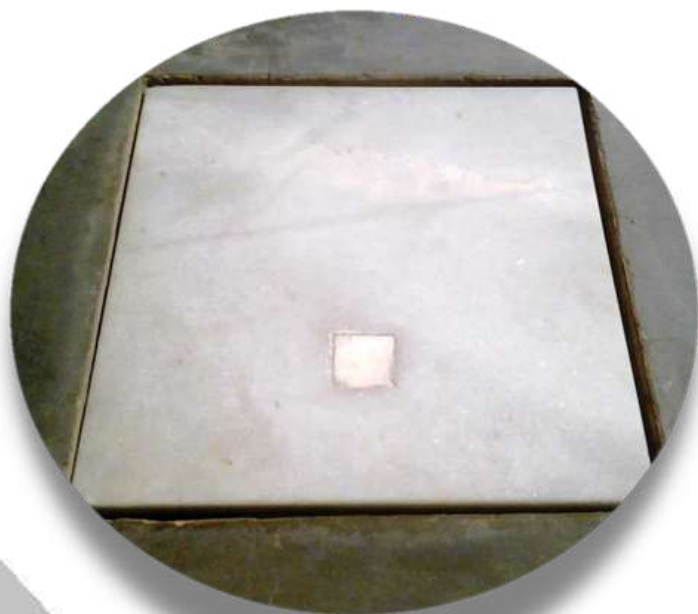
Les cerimònies consten de l'exposició de les relíquies la nit anterior, la benedicció de l'aigua gregoriana, l'aspersió de l'altar i el trasllat de les relíquies a l'església. El consagrant ungeix amb el sant crisma els quatre cantons del buit de l'altar on se situaran les relíquies, es col·loca el recipient on es dipositen les restes dels màrtirs i l'encens. S'ungeix, també, la tapa de pedra que cobrirà el reconditori i finalment es tanca i se segella a l'altar.

S'encensa l'altar per totes bandes, en una primera acció, en forma de creu a la cara superior en la segona i es fan tres voltes a tot el voltant escampant el fum de l'encens.

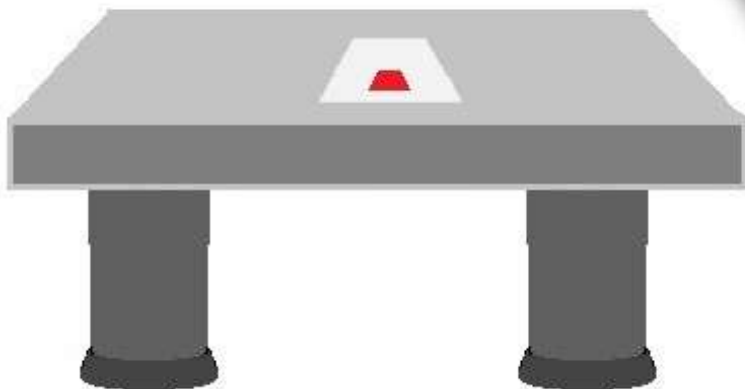
Després d'encensar per tercera vegada, es lliura l'encenser a un sacerdot, revestit amb el sobrepellís, que fins al final de la consagració continua fent la volta a l'altar, encensant-lo per tot arreu, excepte quan el bisbe utilitza l'encenser. En darrer pas, es frega la taula amb l'oli dels catecúmens.

Una pedra d'altar és una peça sòlida de pedra natural, consagrada per un bisbe, prou gran per sostenir la Sagrada Forma i el calze. S'insereix o es col·loca a l'espai just per encabir-la si l'altar no ha estat consagrat prèviament. Aquestes pedres d'altar porten les relíquies incorporades en un petit reconditori, al centre o prop d'un lateral, que és segellat en el moment de la consagració. En alguns casos, aquesta pedra també té cinc creus gravades, una a cada extrem i una altra al centre.

Els altars poden perdre el caràcter de la consagració, especialment si hi ha una destrucció parcial o total, per vandalisme o accident, així com si la coberta de les relíquies es desprèn.



Ubicació de les relíquies en un altar consagrat



Consagració de
l'altar de l'ermita
de Sant Jaume de
Vilamontà de
Manlleu. Fons
parròquia de
Santa Maria de
Manlleu



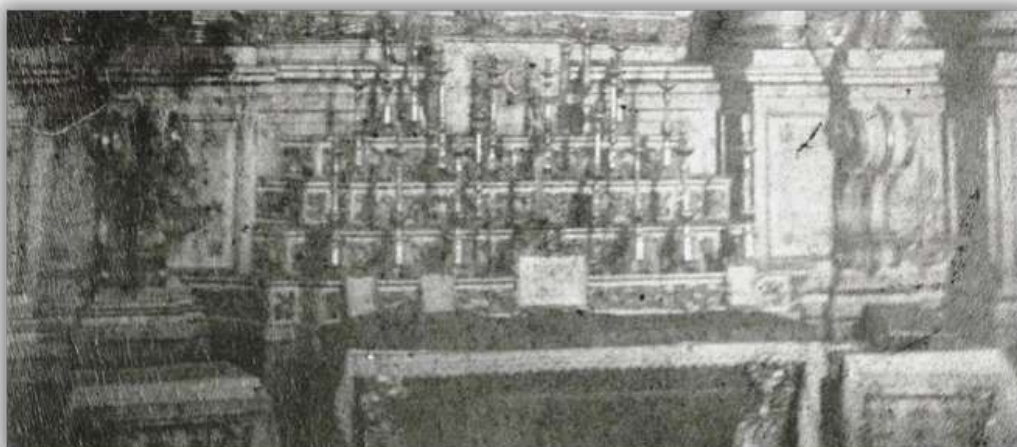
DUES CONSAGRACIONS D'ALTAR

El 13 d'agost de 1892 es va celebrar la consagració de l'altar major de l'església de Santa Maria de Manlleu. Aquest acte portava molts anys pendent de fer-se malgrat no era la primera que es feia al temple. Documentalment, es coneixien dues consagracions anteriors. La primera, considerada com el moment fundacional de la parròquia, havia estat feta el 8 de novembre de l'any 906 pel bisbe Idalguer. Més d'un segle i mig després, el 23 d'octubre de 1086, el bisbe Berenguer Sunifred feia una nova consagració en ser reformada i ampliada l'església. Aquesta, convertida en canònica agustiniana, recuperaria el caràcter de centre parroquial el 1835.

D'aquestes dues consagracions no es coneix quines relíquies es van dipositar a l'altar.

Entre 1770 i 1782, s'havia ampliat notablement l'església en un estil barroc amb línies neoclàssiques i el 1846, es va construir un retaule i es donava per acabat l'altar major. Era aquest altar el que, a la darrera dècada del segle XIX, el bisbe de Sogorb, fill de Manlleu, en feia la consagració.

L'acta que dona fe d'aquesta celebració (1) explica que, el dia anterior a les 6 de la tarda, les relíquies que s'havien de dipositar a l'altar es van dur en processó; el destí era l'entrada de can Puget, un casal d'un ric empresari, guarnida i il·luminada generosament. Es van col·locar en una caixeta daurada, proporcionada pel Mn. Antoni Munt, juntament amb el document que en deixava constància.



Altar de l'església parroquial de Santa Maria de Manlleu consagrat el 1892

DOSSIER



Altar actual de l'església parroquial de Santa Maria de Manlleu

Les relíquies eren dels Sants Màrtirs de Manlleu (Víctor, Pacífic, Justa i Clara), dels Sants Màrtirs de Vic (Llucià i Marcià), de sant Bernat Calbó, de sant Just i de sant Miquel dels Sants de Vic, així com de sant Eudald de Ripoll. La cerimònia del dia 13 d'agost va començar poc més enllà de les 6 del matí i es va cloure amb una missa solemne on van assistir un bon nombre de religiosos de Manlleu i comarca, així com les autoritats municipals i una gran quantitat de feligresos manlleuencs. Es va acabar amb un sermó a càrrec del manlleuenc Francesc de Paula Pujol i Munt, rector de Nostra Senyora del Carme de Barcelona.

La major part de l'edifici i el seu contingut es va destruir en els primer dies de la Guerra Civil. Per aquest motiu va fer-se necessària una nova consagració. El 5 de novembre de 1950, després la corresponent reconstrucció, es consagrava l'actual altar amb la presència del vicari general de la diòcesi Dr. Jaume Gascó. En aquesta ocasió, al reconditori de l'altar major s'hi van col·locar relíquies dels màrtirs sant Blandí i sant Severí. A l'altar de la capella del Santíssim o capella fonda, les relíquies van ser de les màrtirs santa Victoriana i santa Latància o Letància (2). D'aquests sants, el de procedència més propera, malgrat que gens segura, seria sant Severí, venerat a Sant Pere de Torelló i considerat el banderer de l'anomenada legió tebana,

martiritzats a principis del segle IV. Tan o més incert és sant Blandí, ja que, com a màrtir només apareix en els martirologis l'anomenat Blandinus de Lió.

La dificultat d'identificar correctament els sants als quals pertanyien les relíquies d'aquesta darrera consagració, contrasta amb la "familiaritat" i proximitats dels de 1892. Aleshores, es va fer ús de les restes dels quatre màrtirs que rebien veneració a una capella lateral del mateix temple des de 1680, de tres sants vigatans i del sant patró de Ripoll.

La diferència entre la proximitat d'origen de les relíquies entre l'una i l'altra pot explicar-se per la urgència que, després de la Guerra Civil, hi havia de consagrar de nou molts altars destruïts a l'inici del conflicte. Una nota adreçada el 15 de maig de 1942 als rectors parroquials del bisbat de Vic permet fer aquesta suposició: "A disposición de los Rdos. Sres. Párrocos y Encargados de Iglesias, se hallan en la Catedral basílica 500 aras recientemente consagradas".(3) Aquestes ares (pedres d'altar), degudament identificades i documentades, devien formar part d'una producció seriada.

Notes:

1 *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, n. 1062, 31 d'agost de 1892, p. 367-369

2 Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu

3 Morell, José M^a. "Aras", *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, n. 2270, 18 de maig de 1942, p. 168

RELÍQUIES AL TERRITORI

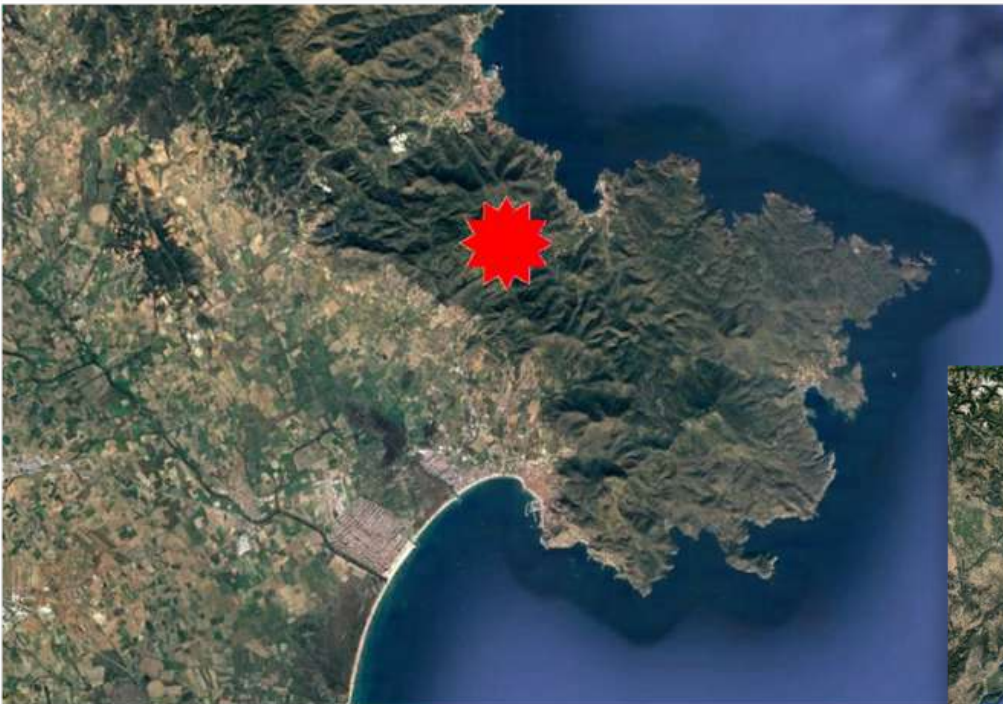
RELÍQUIES ANTIGAMENT VENERADES AL MONESTIR DE SANT PERE DE RODES

La presència de relíquies notables eren bàsiques per convertir el monestir en destí de pelegrins i, conseqüentment, per consolidar una bona economia per a la comunitat de monjos amb els seus donatius. A Sant Pere de Rodes, l'existència de diferents elements arquitectònics a l'església obeeixen a aquest interès i indiquen que s'acollien restes sacres importants. Aquest fet era tan destacat que, en paraules d'Antoni Noguera, eren reconegudes pels mateixos papes: "Tan gran va ésser el prestigi del monestir de Sant Pere de Rodes i de les relíquies que atresorava, que en un privilegi del papa Benet VII , de l'any 979, recomana el pelegrinatge a Rodes per a aquells que no podien anar a Roma".(1)

La cripta es va convertir en una gran reconditori de poc més de metre i mig de fondària amb una obertura a la banda superior apte per permetre la contemplació de les relíquies.(2) Aquest espai estava associat a diferents nivells de



deambulatoris, al seu voltant, als quals es podia accedir per les naus laterals; l'inferior per als devots i els superiors per als monjos. Antoni Pladevall els va descriure tot pensant amb la seva funcionalitat: "Sota l'absis hi ha una antiga cripta circular amb deambulatori i un



Monestir de Sant Pere de Rodes a l'Alt Empordà



RELÍQUIES AL TERRITORI



Deambulatori de la cripta del monestir

singular sistema de coberta que revela que era essencialment un lloc de veneració de relíquies, no pas un espai per a celebracions litúrgiques".(3) A part dels accessos que permeten voltar-la, la cripta podria haver tingut formes d'aproximar les restes sàcres als fidels: [...] podem pensar que, igual que en construccions semblants d'altres santuaris de pelegrinatge, el mur tenia espitlleres i petites obertures per on els pelegrins podien treure el cap o bé introduir unes tires de roba per tal que quedessin impregnades pel poder diví que es despenia de les relíquies".(4) Devia tenir aquesta funció l'obertura que es pot veure sobre el pilar que la suporta?

A principis del segle XIX, es va descobrir una arqueta sota l'altar major amb peces de gran valor com una ara portàtil coberta de làmines de plata, un *encolpium* o *estauroteca*, reliquiari en forma de creu que es duia penjat del coll, a l'interior del qual s'havia dipositat una estella de la veracreu,

una crismera i tres lipsanoteques de fusta. A més, hi havia dos bocins de pergamí amb les inscripcions de "Sancti Pelagii", que també constava en una de les lipsanoteques i que devia fer referència a relíquies de sant Pelagi de Constança, màrtir del segle III, i l'altra amb el text "He sunt reliquie sancti Castoris episcopi et festivas eius est XI kalendas octobris", en referència a una relíquia de sant Castor de Nimes, bisbe d'Apte, mort cap a l'any 420.(5)

Notes:

1 Noguera, Antoni. "Les relíquies medievals a la Catalunya vella", *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1990, p. 96-97

2 Vidal, Sergi. "El tresor altmedieval" dins Lorés, Immaculada. *El monestir de Sant Pere de Rodes*. Bellaterra; Barcelona; Girona; Lleida: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions Edicions Universitat de Barcelona; Universitat de Girona; Servei de Publicacions Edicions de la Universitat de Lleida; Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2002, p. 158

3 Pladevall, Antoni. "Sant Pere de Rodes, un monestir enigmàtic" dins *Espais*, v. 18, juliol-agost de 1989, p. 40

4 Masmartí, Sònia. "La llegenda de la fundació de Sant Pere de Rodes" dins *Sant Pere de Rodes, lloc de pelegrinatge*. Barcelona : Generalitat de Catalunya, 2009, p. 84

5 Vigué, Jordi. "Sant Pere de Rodes" dins *Catalunya romànica: L'Empordà II*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, v. 9, p. 729

RELÍQUIES AL TERRITORI



La llegenda fundacional i les relíquies

El monestir benedictí de Sant Pere de Rodes, important cenobi a l'edat mitjana, estava dotat d'importants relíquies. La tradició associa la seva fundació, precisament, a un relat vinculat amb el salvament d'importants restes sacres.

Sònia Masmartí n'ha fet aquesta narració:

“La llegenda s’inicia l’any 608, moment en el qual el papa Bonifaci IV, assabentat que els exèrcits babilonis i perses es dirigien cap a Roma per tal d’endur-se les relíquies dels apòstols sant Pere i i sant Pau, entre altres de diversos màrtirs, va convocar un concili per salvar-ne les més preuades. En el sínodo, els romans estigueren d’acord que el cap i el braç dret de sant Pere, els cossos dels màrtirs Concordi, Luci i Moderant i una ampolla amb la sang de la santa imatge de Crist fossin entregades a tres pietosos clergues, anomenats Feliu, Ponç i Epicini, que, juntament

amb alguns laics, les durien als territoris de la Gàl·lia, on romandrien fins que el perill d’invasió desaparegués.

Els portadors de les relíquies embarcaren en un vaixell al riu Tíber i, un cop al mar, prengueren el rumb a les costes de la Gàl·lia, però la intervenció de Déu va fer que el vent fes arribar la nau fins al lloc on acaben les muntanyes dels Pirineus, en el port anomenat Armen Rodes.

Romangueren tres dies al vaixell abans de desembarcar i, quan ho feren, trobaren una font d’on begueren aigua viva que els reconfortà per pujar fins al cim més enlairat de la muntanya que tenien davant, anomenada Verdera. Un cop al cim, quedaren admirats de la bellesa del paisatge i dels desnivells i precipicis que hi havia. Quan començaren el descens cap a la costa, van trobar una font d’aigua nítida davant la qual hi havia una formosa cova i damunt d’ella, un petit altar que havia estat edificat per Sant Pau de Narbona, durant els dos o tres anys que visqué en aquestes muntanyes fugint de les persecucions dels romans. Dins aquesta cova van traslladar els cossos dels sants.

L’expedició retornà cap a Roma, per tal de, al cap de tres o quatre setmanes, tornar a recuperar el seu tresor. Però quan així ho feren van ser incapaços de trobar la cova on havien amagat les relíquies, pel fet que la vegetació havia crescut enormement, i arbres i espines l’havien amagat. Els clergues continuaren buscant la cova durant anys, fins que tots van morir sense haver-la trobat, excepte un o dos que van tornar a Roma per explicar el que havia passat.

I a Roma es va difondre durant segles la gesta que manifestava que en temps del papa Bonifaci IV i de l'emperador Foques, l'any del Senyor de 612, un monestir fou fundat i construït per aquells que hi acabaren els seus dies”.

Font:

Masmartí, Sònia. “La llegenda de la fundació de Sant Pere de Rodes” dins *Sant Pere de Rodes, lloc de pelegrinatge*. Barcelona : Generalitat de Catalunya, 2009, p. 52

RELÍQUIES AL TERRITORI

Tenir o no tenir el cap de sant Pere

Segons Sònia Masmartí, la suposada possessió de les relíquies del mateix apòstol Pere sustentada per la llegenda fundacional del monestir, podia suposar un cert conflicte amb el Vaticà. La Santa Seu entenia que les restes del sant formaven part del seu propi origen i que restaven sota els seus fonaments. Masmartí recull de Jeroni Pujades i la seva *Crónica Universal del Principado de Cataluña* que, almenys el crani, s'havia retornat a Roma malgrat que la llista de relíquies que es va redactar a partir de documentació del segle XV encara l'esmentaven. Tampoc es defugia de posseir el braç dret. La historiadora també ofereix un argument que embolica, encara més, aquest afer: “Contrasta la discreció i reticència dels documents a reconèixer la possessió de les relíquies de l'apòstol, amb el protagonisme que adquireixen les relíquies de sant Pere Exorcista, consistents en el seu cos sencer. Aquest màrtir és considerat un alter ego de l'apòstol sant Pere, i en la seva hagiografia apareix com a fill, fillol o deixeble d'aquest. Per aquest motiu, les seves restes podien considerar-se com un excel·lent substitutiu de les relíquies cabdals del Príncep dels Apòstols”.

Font:

Masmartí, Sònia. “La llegenda de la fundació de Sant Pere de Rodes” dins *Sant Pere de Rodes, lloc de pelegrinatge*. Barcelona : Generalitat de Catalunya, 2009, p. 85

La suposada butlla i els jubileus

Sant Pere de Rodes va aconseguir convertir-se en destí de molts pelegrins que volien celebrar el jubileu. Els anys en què el 3 de maig, festa de la “invenció de la Santa Creu”, s'esqueia en divendres, la festivitat adquirirà la seva màxima força i els devots que es presentaven al cenobi rebien indulgències molt més elevades que en altres dates assenyalades de l'any. Una relíquia de la veracreu, com solien tenir molts grans centres monàstics, era l'eix de la devoció.

L'inici d'aquestes festes havia tingut origen arran de la concessió que el papa Urbà II (1088-1099) havia transmès en una butlla. Durant els segles XIV i XV, els jubileus de Sant Pere de Rodes van tenir la seva màxima manifestació. La comunitat es va esforçar en facilitar l'assistència de fidels amb la millora de camins i els pactes institucionals.

L'any 1370, pocs dies després del jubileu d'aquell any, la butlla que els havia originat va ser qüestionada per fra Nicolau Aymerich, inquisidor general del Regne d'Aragó. La fama del

personatge era suficient per posar en dubte la seva validesa i, per tant, la de les indulgències concedides en totes les celebracions anteriors.

Malgrat aquesta seriosa acusació, els jubileus es van seguir celebrant fins al 1697 gràcies als esforços per certificar l'autenticitat de la butlla original i rebre nous suports pontificis. La desaparició definitiva sembla que fou conseqüència de la inestabilitat política i social, no pas a factors religiosos ni a criteris de validesa documental. Sònia Masmartí, que ha estudiat amb detall els jubileus i els diferents privilegis concedits per les autoritats eclesiàstiques en diferents moments de l'edat mitjana, afirma amb rotunditat: “Hi ha nombrosos detalls que apunten que probablement la història fou una invenció de l'abadia de Rodes per tal de poder justificar documentalment la celebració dels anys sants i la concessió de múltiples indulgències”

Fonts:

Masmartí, Sònia. “La llegenda de la fundació de Sant Pere de Rodes” dins *Sant Pere de Rodes, lloc de pelegrinatge*. Barcelona : Generalitat de Catalunya, 2009, p. 64

Masmartí, Sònia. “El misteri de la butlla robada de Sant Pere de Rodes”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 2009, vol. 40, p. 201-219

cases d'Oliba

Una entrada conjunta a set grans monuments
del cor de Catalunya



Monestir de
Sant Joan de les Abadesses



Monestir de
Ripoll



Monestir de
Sant Pere de Casserres

cases
d'Oliba

Catedral de
Sant Pere de Vic



Monestir de
Santa Maria de l'Estany



Basílica de
La Seu de Manresa



Museu Episcopal de Vic



Des del Ripollès pirinenc fins a la conca igualadina, monestirs, canòniques, catedrals i parròquies s'escampen arreu del territori. Claustres, campanars, retaules i tota mena de tresors artístics ens parlen de la nostra història i ens donen moments de pau per al cos i l'ànima.

www.casesdoliba.cat

EL SEPULCRE I EL COS INCORRUPT DE SANTA CATALINA TOMÀS (MALLORCA)

Just esdevinguda la mort de Catalina Tomàs i Gallard (1531-1574) ja fou venerada pels mallorquins com a santa. No debades a les illes, aquest personatge preeminent de la nostra història s'ha fet mereixedor d'un títol d'origen popular però, no per això, mancat de raó: "la santa més mallorquina i la mallorquina més santa". L'exemplaritat de la seva vida ha encisat generacions i generacions, les quals s'han arremolinat entorn del seu sepulcre i del seu cos conservat incorrupte per tal d'invocar-ne la intercessió davant Déu. "Sens dubte, el cos de Caterina Tomàs ha estat durant molts segles l'estendard de la devoció envers ella".(1)

L'exemplaritat de la seva vida ha encisat generacions

Natural de la vila mallorquina de Valldemossa, a l'edat de 21 anys feu l'ingrés al monestir de Santa Maria Magdalena de Palma, de monges canongeses regulars lateranenses de Sant Agustí, lloc on es custodien les seves venerables despulles. Mossèn Antoni Maria Alcover, el famós vicari general de Mallorca i promotor de l'obra del *Diccionari Català-Balear-Valencià*, recull aquells testimonis que sorgiren ja en els moments immediats a la seva mort: "Tengueren la morta tres dies dins l'església, vel·lant-la la Comunitat. Tot d'una de badayat, tots els qui pogueren, s'abocaren damunt el cadàver per dur-se'n qualche relliquia. Si no fos estat pel Canonge [Joan] Abrines, [el seu confés], la deixaven despullada. Tothom demanava que no la tapassen de terra, sinó que la poguessen veure per comanars'hi a Déu". (2)



Pintura que representa la vetlla del cos de Santa Catalina Tomàs, just després de la seva mort. Església de Santa Catalina Tomàs. Església del monestir de Santa Magdalena. Palma

Amb motiu de la beatificació de Catalina Tomàs (1792), el seu gran devot i impulsor de la Causa, el futur cardenal Antoni Despuig, amb el suport del seu germà el comte de Montenegro, d'una parenta seva, sor Maria Lluïsa Despuig, aleshores priora de Santa Magdalena entre altres familiars, i de l'autoritat religiosa i civil, fa dissenyar un seguit de celebracions tan fastuoses que esdevingueren el paradigma de la festa sacra barroca i la màxima expressió del fervor religiós local de l'època: "*aquello no fue ya entusiasmo, fue delirio*".(3) Per a l'ocasió es projectà un programa iconogràfic per adornar l'església de Santa Magdalena amb escenes de la vida de la nova beata i la representació dels tres miracles que foren

SANTA CATALINA TOMÀS DE MALLORCA



Pintures que representen dos dels miracles presentats l'any 1792 a Roma per a la beatificació de Sor catalina Tomàs. Església del monestir de Santa Magdalena. Palma

aprovats per la Santa Seu i serviren per verificar la beatificació. L'execució d'aquest projecte fou encomanat a artistes locals com ara fra Francesc Caimari, de l'orde de Sant Francesc, o Joan Muntaner i Cladera, director de l'Escola de Dibuix. També hi va prendre part el pintor romà Antonio Lerenzani, que es trobava a Mallorca al servei de la família Despuig.(4) Aquest darrer tingué cura de decorar les llunetes de les voltes de la nau amb un conjunt de representacions hagiogràfiques i, concretament en la que hi ha en la part del transepte de l'Evangeli, hi figura la vetlla del cos de la santa. Tot el conjunt tracta d'enaltir les virtuts i miracles de la que hom considerava l'heroïna mallorquina.

El primer soterrament es dugué a terme el tercer dia posterior a la seva mort, dipositant el cos a sota de les grades del presbiteri de l'església conventual: "el Canonge Abrines la feu posar dins una caixa de fust, y enterrarla en secret davall els graons de l'altar major, a on estigué tres anys, un mes y dos dies".(5)

Llavors dugueren de Gènova (Itàlia) un sepulcre

fabricat en marbres de bona qualitat i que costejà la noble senyora Dona Joana de Pacs. En el moment de l'exhumació fou quan es tingué la primera constància que el cos romaní incorrupte: "[...] era sencer, bell i flexible" entre la total corrupció de la caixa de fusta i de la roba amb què l'havien enterrada, segons els comentaris del Cardenal Despuig.

Gabriel Carrió i Vives ens explica com el nou sepulcre de marbre "s'havia de col·locar en una volta subterrània que s'hagué de construir davall la capella de santa Caterina d'Alexandria. L'impulsor de la idea sembla que va ésser Joan Salvador Abrines, que volia donar compliment a la devoció de Caterina Tomàs cap a la santa homònima. L'accés a la cripta es realitzava a partir d'una petita escala de catorze graons. La translació del cos es va fer efectiva el dia 7 de maig de 1577. Hem de tenir present que es tractava d'una de les capelles de l'anterior església de Santa Magdalena. El temple actual respon a la construcció realitzada entre els anys 1741-1744. Despuig descriu així aquella cambra mortuòria:

SANTA CATALINA TOMÀS DE MALLORCA

“Al lado opuesto se erigió una devota capilla de Jesucristo crucificado, y en medio de la bóveda ardía continuamente una lámpara de la cual se pedía aceite para los enfermos. No debe omitirse el que, a fin de poderse ver el venerable cadáver, se había dejado en el sepulcro una ventanilla, y mandó Abrines que se pusiese el cadáver de tal modo, que tuviese vuelto el rostro hacia la parte desde donde debía mirarle el pueblo”.(6)

Aquell sepulcre encara es conserva al museu de Santa Catalina Tomàs, en el seu mateix monestir. Apareix reproduït en un gravat, datat de 1782 i que sorgí de la famosa impremta Guasp de Mallorca. També el podem veure pintat en dos grans llenços ovalats de l'interior de l'església conventual. Un, a una de les parets laterals de la capella del Cor de Jesús que representa la curació miraculosa de sor



Gravat del primitiu sepulcre de Santa Catalina Tomàs. Impremta Melchor Guasp, segona meitat del segle XVIII

Coloma Armengol, obra del mencionat Joan Muntaner (1792), i l'altre, a sota del cor amb l'escena del miracle de l'infant Joan B. Colom, de fra Caimari (1792).

Entre els anys 1656 i el de la beatificació (1792) el cos de Santa Catalina va romandre ocult i preservat del contacte amb els fidels. Primerament en el recinte del combregador de la comunitat, a dins la clausura. Llavors, també, a l'antiga capella mortuòria, encara que el bisbe manà “tabicar el nicho por la parte exterior, de modo que no podia verse dicho sepulcro”. Tot això per avenir-se amb els decrets del Papa Urbà VIII que prohibien el culte a persones mortes en fama de santedat però no reconegudes per l'Església amb la canonització o la beatificació. Amb això, es pretenia frenar l'allau de devoció que feia cremar centenars de ciris cada any, que omplia d'oli les llànties del recinte sagrat, que feia celebrar moltíssimes misses i saturava les parets d'ex-vots de cera, de plata o pintats a mode de retaulets.

D'aquesta manera va romandre el cos sant fins a la ja esmentada data de la solemne beatificació, si bé la capella i el nínxol havien sofert alguna modificació arran de la construcció de l'actual església beneïda l'any 1744. Per a les magnes celebracions s'enderrocà la mitjanada protectora del sepulcre, i així, va quedar altre vegada a la vista dels fidels. L'Ajuntament de la Ciutat va fer decorar amb teles luxoses tot el recinte.(7) Aquell esdeveniment cabdal en la història de sor Catalina Tomàs feu que, en el si del seu gran protector Antoni Despuig, aleshores en possessió del rellevant i cobejat encàrrec d'auditor de la Rota i prelat domèstic de Sa Santedat, s'hi gestés la construcció d'una nova aula de traça monumental per encobeir el sepulcre. Les obres començaren l'any 1804, aprofitant l'estada a Mallorca que vingué després que el Papa Pius VII li concedís la *púrpura cardenalícia*: “[...] *él mismo concibió la idea, mandó ejecutar el modelo en pequeño*

SANTA CATALINA TOMÀS DE MALLORCA

que todavía conserva su familia, pasó muchas veces al convento de Santa Magdalena para realizarlo y señaló el lugar".(8)

De moment resta desconeguda l'autoria del disseny de la fastuosa capella-panteó que adopta planta rectangular, articulada en alçat per vuit columnes de fust estriat i capitell corinti daurat, que sostenen un sostre pla cassetonat i policromat d'or i blau. Al fons s'obre una absidiola decorada amb cassetons d'estuc. A l'interior hi trobem l'urna que conté el cos incorrupte, de vidre transparent, en forma de piràmide truncada invertida i coronada per dos angelets(9) que sostenen el pa de sucre i el lliri de la virginitat. Atributs iconogràfics que identifiquen santa Catalina Tomàs. Tot el recinte és tancat amb una reixa de ferro col·locada entre les columnes i que marca la zona de clausura on hi ha les despulles de qui, per opció personal, visqué bona part de la seva vida retirada dins el monestir de Santa Magdalena.

El cardenal, sent a Roma, seguia els detalls i l'evolució de la construcció del nou panteó neoclàssic que quedà enllestit l'any 1815. L'urna descansa sobre un altar de jaspi, que llueix una inscripció amb lletres de bronze daurat: "**B. CATHARINAE THOMASIAE/ANTONIUS DESPUIG S.R.E. CARDINALIS 7 NOVUM HOC SACELLUM/SUIS SUMPTIBUS EXTRUCTUM/D.D.C.A.D. MDCCCXV**". És a dir: Antoni Despuig, cardenal de la Santa Romana Església, dedica, dona i consagra a la beata Catalina Tomàs aquesta nova capella, construïda a expenses seves l'any 1815".(10) La festa de benedicció es dugué a terme el dia 31 d'agost del mateix any i, per a l'ocasió, no s'escatimaren luxes ni esforços. Tota la capella era guarnida amb encortinats, uns de domàs i vellut vermell, recamats d'or i d'argent, d'altres de tafetà carmesí amb flocs, borles i cordons d'or. L'urna es va cobrir amb un majestuós pavelló de ras del mateix color, es va il·luminar, seguint la moda del

moment, amb tres grans aranyes de cristall, canelobres de plata i un bon nombre de ciris distribuïts per damunt l'altar.(11)

A partir de la beatificació de Santa Catalina Tomàs es començaren a difondre algunes relíquies seves, principalment entre les parròquies, convents mallorquins i els benefactors de la Causa. Encara més, quan el seu cos fou traslladat de l'antic sepulcre a l'actual i definitiu, l'esmentat any de 1815, un cop s'hagueren llevat els segells que cloïen el primer, les monges canongesses van canviar l'hàbit al cos sant de la seva germana major. De la roba vella, de la fusta i del folre de l'antic taüt i, fins i tot, de la pols que hi havia se'n feren una multitud de relíquies que les mateixes religioses distribuïen entre els seus familiars i acostats. Eren disposades en uns senzills reliquiaris de fabricació pròpia, a base de cartró folrat amb seda brodada, i protegides per un vidre. D'aquest tipus d'ostensoris se'n conserven un nombre rellevant a diverses col·leccions d'arreu de Mallorca.

Passaren per damunt el cos incorrupte de Santa Catalina cistelles plenes d'objectes de pietat

La crònica d'aquell trasllat també ens diu que passaren per damunt el cos incorrupte de Santa Catalina cistelles plenes d'objectes de pietat, com eren rosaris, creus i medalles, així com també alguns llençols. I pel que es veu, els presents en aquell acte es van precipitar a agafar les flors artificials que adornaven l'interior del primitiu túmul (12) per emportar-se-les a casa i conservar un bonic record d'aquell esdeveniment. En conserven una mostra, a dins d'una petita escaparata, les monges del convent de la Caritat de Sencelles. Sempre he pensat que foren un obsequi dels marquesos de Campo-Franco, o de

SANTA CATALINA TOMÀS DE MALLORCA

Casa Pueyo, vesins dels monestir de Santa Magdalena, a la fundadora de l'esmentat convent, la Beata Francinaina dels Dolors de Maria, amb qui mantenien una coral amistat.

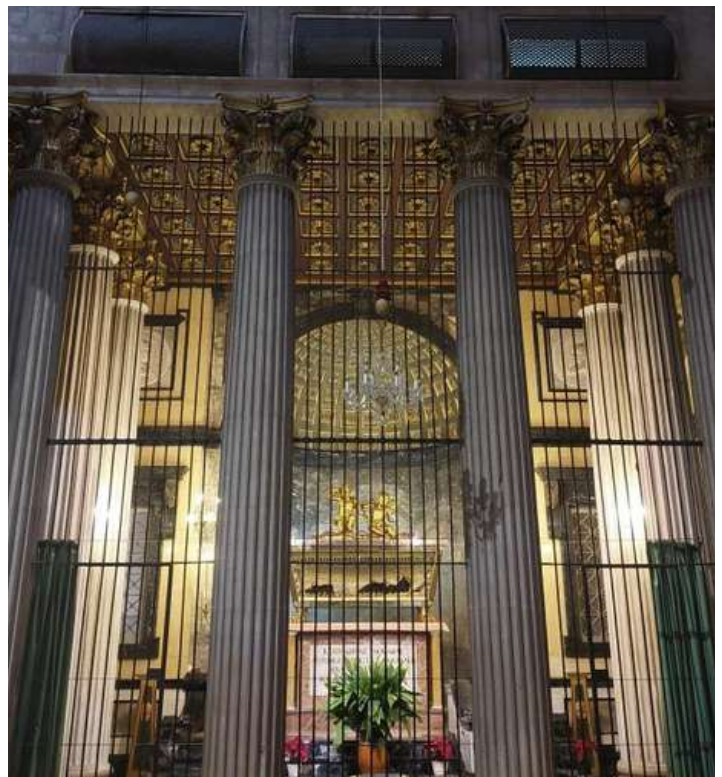
Fotografies i text: Jordi Llabrés i Sans

Notes:

- 1 Vives, Gabriel. *El Carro Triomfal. Manifestacions populars a l'entorn de santa Caterina Tomàs*. Palma, 2006, p. 59
- 2 Alcover, Antoni M. *Vida abreviada de Santa Catalina Tomassa*. Ciutat de Mallorca, 1930, p. 61
- 3 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig: colleccionisme, grand tour i cultura il·lustrada*. Palma, 2013, p. 225
- 4 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig...* [op. cit.], p. 225
- 5 Alcover, Antoni M. *Vida abreviada de...* p. 61
- 6 Vives, Gabriel. *El Carro Triomfal...* pp. 59-60
- 7 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig...* [op. cit.], p. 225
- 8 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig...* [op. cit.], p. 230
- 9 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig...* [op. cit.], pp. 234-235.
- 10 Carbonell, Marià. *El Cardenal Despuig...* [op. cit.], p. 235.
- 11 Cano, Antoni R. *Catalina Tomàs, una dona de coratge*. Palma, 1992, p. 168
- 12 Cano, Antoni R. *Catalina Tomàs, una...* [op. cit.], p. 169



Petita escaparata amb flors extretes del sepulcre de Santa Catalina Tomàs. Convent de la Caritat de Sencelles



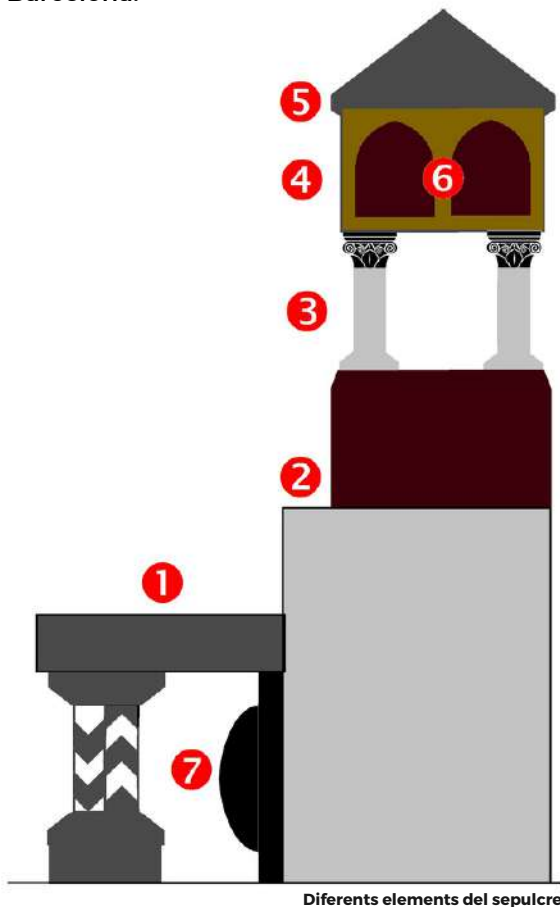
Actual sepulcre de Santa Catalina Tomàs, a l'església del monestir de Santa Magdalena. Palma

RELIQUIARIS

EL SEPULCRE DE SANT RAMON DE PENYAFORT (2)

Redacció.- Poques setmanes després de la profanació de l'església del convent de Santa Caterina, abandonat a partir de la decisió de la desamortització i exclaustació decretada el 1836, les restes de sant Ramon de Penyafort i les peces del sepulcre foren salvades. L'Acadèmia de les Belles Arts havia adquirit el sepulcre on estava enterrat sant Ramon al convent de Santa Caterina i el va preservar quan s'enderrocà.

Les converses amb el capítol catedralici de la Seu barcelonina van concretar a dipositar-les al temple. Mesos després, una urna amb les relíquies es va dipositar en un nínxol de l'altar major de la catedral de Barcelona.



Vista frontal del sepulcre

Malgrat que estava en una situació privilegiada, el cos del sant dominic i la veneració que s'hi mostrava, reclamaven un lloc singular. A finals de 1878, es va decidir reformar l'antiga capella de Sant Cristòfol, Sant Joan i Sant Pau per emplaçar una tomba a l'alçada de la fama del sant. Després de l'acord de les diferents parts, es confia el projecte a l'arquitecte August Font i Carreras.

El sepulcre se situa sobre una taula d'altar **1** i, sobre d'aquest amb espai per a les cerimònies i ornaments, hi ha una graderia i un pedestal **2**. Sis petites columnes, quatre al davant i dues al darrere **3**, sostenen l'esmentat sepulcre a la part alta del conjunt **4**.

RELIQUIARIS

A la faixa frontal del pendent de la tapa del sepulcre conté les paraules “Sancti Raymundi de Peñafort canonici barcinonensis exubiis anno domini MDCCCLXXIX” 5. Tres de les cares de la caixa, les dues menors laterals i la frontal, estan decorades amb escenes i miracles atribuïts al sant 6.

A la cara menor esquerra es poden veure dues escenes emmarcades en uns arcs apuntats que propis de l'estil gòtic. La primera està directament relacionada amb l'exercici de sant Ramon com a penitencier papal, confessant i absolent el pontífex Gregori IX; la segona fa referència a sant Ramon com a mestre en dret canònic tot instruint un alumne seu. A la cara frontal, hi ha set escenes. La primera de l'esquerra presenta el miracle de Tossa de Mar on, de retorn de Roma per mar, va demanar desembarcar a la platja per confessar Barceló des Far que estava a punt de morir; a la segona, el sant escolta la confessió d'Elisenda Aymerich, considerada incurable; a la tercera, l'àngel desperta sant Ramon; a la quarta, està representat el miracle a fra Martí, que estava sotmès a males temptacions; a

la cinquena, un nou miracle amb la curació del gironí Pere que patia de tumors al cap; a la sisena, un altre guariment, en aquest cas a l'infant Berenguer, fill de Pere de Bagà, afectat de disenteria, i a la setena, s'hi veu la resurrecció de la muller de Berenguer de Sala; aquests darrers, per la situació de la figura del sant, tenen lloc a partir de la seva intercessió. És el mateix cas de les dues escenes de la cara lateral dreta, on hi ha el guariment de Raimunda després d'un part dolorós. I, a la darrera, un grup de pelegrins veneren el sant davant la seva tomba alçada per columnes.

El trasllat de les restes es va fer el 6 de maig de 1879, amb el corresponent reconeixement de les relíquies. L'any 1891 es va col·locar com a frontal d'altar l'estàtua jacent que havia servit per tapar l'antic sepulcre 7. Malgrat que aquest responia a un estil barroc, molt posterior al conjunt, al qual se li va substituir el cap, com es va explicar en l'anterior i aquest número de *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*. Aquesta imatge escultòrica presenta el sant amb l'hàbit de dominic amb una clau d'or a les mans, atribut que recorda la seva funció de penitencier papal a Roma.

Font:

Mas, Josep. “Nota històrica. Les sagrades relíquies de Sant Ramon de Penyafort en la Catedral Basílica de Barcelona”. *Catalunya social*, n. 296, 22 de gener de 1927, p. 53-58



Una de les escenes representades en el sepulcre, amb un miracle de sant Ramon representat a la banda superior central tot baixant del cel



RELIQUIARIS

SEPULCRES SOBRE COLUMNES

La posició elevada del sepulcre de sant Ramon de Penyafort, sobre sis columnes (quatre al davant i dues al darrere) respon a un format, força freqüent en l'època de la baixa edat mitjana i l'estil gòtic. Cal recordar, per exemple, el sepulcre de santa Eulàlia a la mateixa catedral barcelonina o al desaparegut i ocupat pel cos de sant Bernat Calbó (molt abans de la canonització oficial) a la catedral de Vic que, segons Eduard Junyent, es va encarregar el 6 d'abril de 1382 amb les indicacions que a la coberta havia d'anar esculpit la figura del bisbe vestit de pontifical i a la banda frontal s'havien de representar sis miracles obrats pel prelat i dos als laterals del sepulcre, i que s'havia de col·locar sobre tres parells de columnes.(1)

Aquesta estructura, amb la tomba alçada i les columnes separades, afavoria l'accés dels pelegrins desitjosos d'obtenir la protecció del sant. La historiadora Francesca Español, que ha estudiat diferents casos semblants, afirma: "Quan el sepulcre sant adoptava aquesta tipologia, els qui veneraven la relíquia podien establir un contacte ple amb ella". (2) Bàsicament es tractava de fer determinades voltes a l'entorn o col·locar-se dessota.

La historiadora afirma que eren models d'invocació manllevats d'èpoques paganes: "L'església primitiva va assumir que el culte als màrtirs prengué el mateix rumb que el dels herois (o els déus) pagans, i el rastreig de certs ritus confirma el que és rellevant d'aquesta transferència. Per aquesta via va sobreviure la *incubatio*, un ús taumatúrgic fonamental que comportava romandre al santuari i dormir-hi fins assolir la curació, o les voltes, codificades en nombre, que van ser un mitjà eficaç per honrar els déus i obtenir el seu favor".(3)

Concretament, una de les dues escenes en relleu del lateral dret del mateixa urna s'hi pot veure el gest del fidel agenollat amb la possible intenció de situar-se sota d'aquesta. Precisament, Antoni V. Domènec, en descriure els miracles que es consideraven obrats per la

Representació
hipotètica del
ritual de la
'incubatio'



intercessió de sant Ramon, va descriure: "*En veynte y tres de Diziembre, año de mil seys cientos, Isabel Campos, muger de Jayme Campos se sintió muy mala, quedando tullida del brazo ysquierdo, de tal manera, que no se podía valer del, de ninguna suerte, ni levantarse, ni abaxarle, ni menear los dedos. Perseveró la dicha enfermedad hasta a quinze de Mayo, año de mil seyscientos y uni, quando vino la dichosa nueva de la canonización del glorioso San Raymundo, en cuyo tiempo haziendo el Santo grandes milagros, acordo dicha Isabel Campos visitar su sepulchro. Fue pues allá con su marido, y un hijo suyo, y puestos los tres baxo del sepulchro, rogaron encarecidamente al Santo por la necesidad de dicha enferma. Fue de tanta eficácia su oracion, que presto pudo la dicha Isabel Campos levantar i abaxar el brazo ysquierdo, sin ninguna dificultad, y también menear los dedos. No aviendole aprovechado antes remedios humanos, ni en poco ni en mucho para semejante enfermedad*".(4)

Aquest gest s'anomena *incubatio* i, segons Español, es podia fer de dues formes: "Segons la tipologia del sepulcre sant que l'enquadrava, la *incubatio* va poder tenir lloc sota el monument o davant seu".(5)

En alguns sepulcres hi havia, a més, la possibilitat d'acostar-se, encara més, al sant i fins i tot tocar les seves restes. Francesca Español destaca la seva importància cultural: "[...] les obertures que permeten establir un contacte tàctil o visual més directe amb la relíquia són elements a considerar".(6) De fet, aquest era el cas del sepulcre de sant Ramon de Penyafort, segons paraules de Josep Mas: "A la base hi ha un forat rodó pel qual es veuen i poden tocar-se les Relíquies. Aquesta obertura se sap que és en altres sepulcres de Sants, i es diu que serveix per fer tocar amb elles cotó fluix per a repartir-lo com a objecte piadós".(7)

Notes:

1 Junyent, Eduard. *Estudis d'història i art (segles IX-XX)*. Vic : Patronat d'Estudis Osonencs, 2001, p. 321

2 Español, Francesca. "Ritual y liturgia en torno a los sepulcros santos hispanos medievales", *Codex Aquilarensis*, 32/2016, p. p. 303

3 Español, Francesca. "Ritual y liturgia en..." [op. cit.], p. 298

4 Domènec, Antoni V. *Historia general de los santos y varones ilustres en santidad del Principado de Cataluña / compuesta por el R.P.F. Antonio Vicente Domenech ... ; con sus indices conforme a la antigüedad de los obispados ; y añadida en esta última impresión de algunas adiciones, con la vida del autor, y à la postre de vna tabla...* Impresa en Gerona: en la emprenta de Gaspar Garrich. Librero.. y à su costa, 1630, p. 23

5 Español, Francesca. "Ritual y liturgia en..." [op. cit.], p. 309

6 Español, Francesca. "Ritual y liturgia en..." [op. cit.], p. 327

7 Mas, Josep. "Nota històrica. Les sagrades relíquies de Sant Ramon de Penyafort en la Catedral Basílica", *Catalunya Social*, n. 296, 22 de gener de 1927, p. 54

RELIQUIARIS

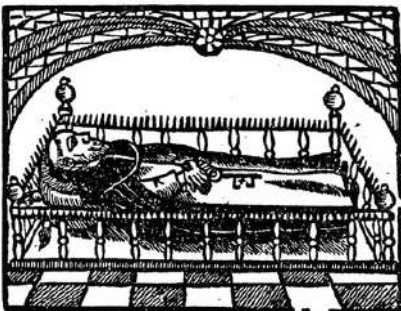
SINGULARITATS DE L'ESCULTURA JACENT

En el número anterior s'indicava l'anacronisme del cap de l'estàtua jacent del sepulcre de sant Ramon de Penyafort que fa de frontal d'altar. És evident que la testa, d'època romana (s. III), no és l'original ni pròpia de la imatge del frare dominic. Aquesta escultura, però, conté una altra singularitat que cal observar.

L'estampa dels *Goigs en alabesa del gloriós pare Sant Ramon de Penyafort, que s cantan en la sua Santa Capella* (1) mostra la reproducció, forà fidel, de la que devia ser la figura en la sepultura inicial. Aquest document, que es pot datar posteriorment a 1809 quan Tecla Boix assumeix el negoci familiar d'impremta del carrer dels Cotoners després de la mort del seu marit, Bernat Pla, sense descendència.(2) Molt més recent, de 1920, és la fotografia que va fer Josep Salvany en placa de vidre estereoscòpica i que presenta la disposició actual, però amb el rostre anterior.(3) Les dues representacions mostren el cap del sant amb barba, ben diferent de la cara imberbe que actualment es pot veure. Malgrat la identificació d'aquest cap anterior, del qual es desconeix el moment de la substitució, sembla que tampoc seria l'inicial gòtic per l'estil amb què aparenta ser fet.

L'altra singularitat és l'ús de la combinació de pedra de dos colors per simular amb precisió el vestuari del l'orde dominic del qual formava part sant Ramon. No es tracta d'un fet habitual en les produccions escultòriques en l'àmbit territorial català baixmedieval, quan sí que ho era en altres terres peninsulars com afirma Francesca Español: "A Castella també es conserven testimonis significatius en aquesta línia. Es va poder combinar la pedra local amb la pissarra, o allò que la documentació identifica com pedra negra de Toledo, un marbre que s'obtenia a San Pablo de los Montes i que va gaudir de gran fortuna durant la baixa Edat Mitjana i en època moderna. [...] A Catalunya només hem conservat una evidència d'aquest tipus de combinació: la figura que presideix el sepulcre de sant Ramon de Penyafort, originàriament al convent dominic de Barcelona i ara a la catedral".(4)

Estampa i detall dels goigs de la primera meitat del segle XIX



Notes:

1 Cardona, Osvald. *La tradició literària i els goigs de Sant Ramon de Penyafort*. Vilafranca del Penedès: Museu de Vilafranca, 1990, p. 86

2 Llanas, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle XIX*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2004, p. 122

3 Fons Salvany SaP_529_T1. Biblioteca de Catalunya. [En línia \(cliqueu\)](#).

4 Español, Francesca. "Les pedreres a la Catalunya medieval. Les explotacions. Els professionals. Les infraestructures" dins *Les pedreres medievals a la Corona d'Aragó*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017, p. 35

Les pedres dels dos colors



Fotografia (i detall) de 1920 del Fons Fotogràfic Salvany. Biblioteca de Catalunya





MISCEL·LÀNIA



RELÍQUIES DE SANT JOSEP

UNA RELÍQUIA VIGATANA DE SANT JOSEP

Redacció.- Entre les actuals rambles de les Davallades i de l'Hospital de Vic, fora muralles, a la segona meitat del segle XVII es va establir el convent de la Presentació de Maria, de monges carmelites calçades. La important dotació econòmica del testament del canonge vigatà Francesc Llucià de Codina va permetre aquesta fundació.

Carme Rubio explica que eren conegudes pel nom de 'monges de les Davallades' ja que, a l'època, el carrer es coneixia amb aquest nom: "L'obra del convent va començar el 1664, però la comunitat no s'hi va traslladar fins al 1683. Les primeres monges procedien del convent de l'Encarnació de Barcelona i del Carme de Vilafranca i van portar les despulles del fundador, Francesc Llucià de Codina, que havia estat enterrat en el convent de Barcelona. L'església es va aixecar els anys següents i es va inaugurar el 1741". Rubio afegeix: "Quatre ciutadans honors van anar a rebre les monges carmelites a la Torre d'en Bru o Coll de Malla, que entrarien a Vic custodiades amb atxes enceses".(1)



Plànol de Vic, el 1881, amb la localització del convent

RELÍQUIES DE SANT JOSEP

Aquest convent, que va desaparèixer a l'inici de la Guerra Civil, tenia l'església de petites dimensions. Joaquim Salarich la va descriure: "[...] Poco ofrece de notable, á no ser en sus retablos. El mayor, costeado con lo que dejó á esas monjas en su testamento, nuestro paisano el marqués de Avilés, virrey del Perú, fue construido por otro paisano, el artista D. Pedro Cuadas. Brilla sobre todo en él el relieve de la Presentación, que ocupa un nicho del cuerpo principal, obra de un mérito poco común". (2) Precisament, en aquesta església va rebre el diaconat, l'any 1834, sant Antoni Maria Claret. (3) En aquesta església s'havia venerat un petit retall del mantell, vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles, de sant Josep. L'autèntica, que certificava la relíquia i en permetia el culte, estava signada el 13 de març de 1805. El document especificava clarament la procedència i pertinença: "[...] de sant Josep, espòs de la Benaurada Verge Maria, extreta de llocs autèntics i recollida legitimament". Es trobava en un reliquiari oval de plata ben tancat i segellat.



Detall de l'autèntica de la relíquia de sant Josep



Anvers de l'autèntica de la relíquia de sant Josep

RELÍQUIES DE SANT JOSEP

Al revers de l'autèntica s'hi pot llegir una nota manuscrita que situa, exactament, la relíquia al convent vigatà:

“Nos el D. D. Mariano Ros y Coll, prevere canonge penitenciari de la Sta. Yglesia de Vich, vicari general y oficial pel M. Ilte. Cabildo de Canónigos de la misma Sta. Yglesia, la sede episcopal vacante.

Habiendo visto el relicario por parte de la Rda. Comunidad de Religiosas Carmelitas Calzadas de esta Ciudad, constándonos de su autenticidad, en quanto a nos toca concedemos licencia y permiso de exponerla á la pública veneración de los fieles. Dadas y selladas con el sello de nuestra curia en la Ciudad de Vich a diez y nueve de julio de mil ochocientos diez y seis”.

Aquest text es va acompanyar amb les signatures corresponents i el segell de la Seu episcopal vigatana.

Aquestes anotacions, al marge o a la cara posterior d'aquest tipus de documents era ben habitual en les visites pastorals i en inventaris, quan calia garantir que es mantenia el dret a mostrar culte a unes restes sacres.

Possiblement, la relíquia devia desaparèixer el 1936 amb la destrucció de l'edifici.

Nota:

1 Rubio, Carme. “A propòsit d'una cançó popular recollida per Jacint Verdaguer i enviada al seu amic Marià Aguiló”, *Ausa*, 2013, Vol. 26, Núm. 172, p. 419

2 Salarich, Joaquim. *Vich : su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*. Vich : Impr. de Soler Hermanos, 1854, p. 247

3 Aguilar, Francesc d'A. *Vida del Excmo. é Ilmo. Sr. Don Antonio María Claret, Misionero Apostólico, Arzobispo de Cuba y después de Trajanópolis*. Madrid: Imprenta de Pascual Conesa, 1871, p. 37

Inscripció al revers de l'autèntica amb la referència al convent de Vic i segell de la Seu vigatana

sta Reliquia que menciona la recta escrita autentica
da Comunidad de Religiosas Carmelitas Calzadas de
quanto a nos toca concedemos licencia y permiso

Vos el D. D. Mariano Ros y Coll Obis Canonigo Penitenciario de la Sta Iglesia de Vich Vicario General
por el M. Ilte. Cabildo de Canónigos de la misma Sta Iglesia de Sede Episcopal vacante.
Habiendo visto el Relicario que contiene la Sta Reliquia que menciona la recta escrita autentica que
nos ha sido presentada por parte de la Rda Comunidad de Religiosas Carmelitas Calzadas de esta
Ciudad constándonos de su autenticidad, en quanto a nos toca concedemos licencia y permiso de expo-
nerla a la pública veneracion de los Fieles. Dadas y selladas con el sello de nuestra Curia en la Ciudad
de Vich a diez y nueve de Julio de mil ochocientos diez y seis.

Por vic. el Can. *[Signature]*

Por man. de S. S.
Miguel de Selva y Cardona

RELÍQUIES DE SANT JOSEP

LA CURIOSA RELÍQUIA DE SANT JOSEP VENERADA PELS FUSTERS DE BARCELONA

Redacció.- De relíquies de sants n'hi havia de molt curioses i sorprenents. A Catalunya rebien culte algunes peces que, directament i des de la mirada actual, fan somriure. Aquest era el cas del ribot atribuït a sant Josep, pare putatiu de Jesús, que tenia en gran veneració el gremi de mestres fusters de Barcelona amb capelles a la girola i al claustre de la catedral de la ciutat.

El *Diccionari català-valencià-balear* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll ofereix la definició següent de *ribot*: “Eina de fuster, consistent en una peça de fusta prismàtica travessada de dalt a baix i obliquament per una fulla d'acer acabada a son extrem inferior amb un tall molt fi i fixada dins son encaix per una peça de fusta que serveix d'agafall i per un tascó; serveix per a rebaixar la fusta passant-se repetidament damunt aquesta en sentit paral·lel a la seva superfície”. Una denominació d'una peça semblant és la de *plana*, que el mateix diccionari



en detalla el significat: “Eina semblant a un ribot, amb dues orelles o agafadors a la part superior, que serveix als boters per a planejar les bótes”.

GOZOS EN ALABANZA

DE LA PLANA

DEL GLORIOSO ESPOSO

EL PATRIARCA

cual reliquia el Gremio

DE LA CIUDAD

venera en

EN LA SANTA

Ó CEPILLO

DE NTRA. SEÑORA

SAN JOSÉ,

de Maestros Carpinteros

DE BARCELONA

su altar,

BASÍLICA CATEDRAL.

Capçalera dels goigs de la suposada relíquia de sant Josep

RELÍQUIES DE SANT JOSEP

L'associació entre l'ofici atribuït al pare de Jesús, citat per l'Evangeli de sant Mateu (13, 55) com a fuster, i l'exercici pel gremi esmentat, devia convenir que un ribot o una plana podien representar adequadament el patronatge col·lectiu.

Segons la nota històrica que formava part dels goigs que es van dedicar a aquesta interessant relíquia, Joan Espelta l'havia obtingut de Terra Santa amb la convicció que havia servit al mateix sant Josep i, potser, a Jesús. Espelta, membre del gremi de fusters de Barcelona, va morir a Càller (illa de Sardenya) i la seva vídua i filla la van cedir a l'organització menestral el 21 de novembre de 1538. El 18 de novembre de 1699, el gremi va obtenir l'autorització eclesiàstica per posar-la a veneració dels fidels. Per honorar-la degudament, es va encarregar una obra d'orfebreria en argent, en la qual la sostenien les figures de quatre àngels.

El reliquiari va desaparèixer durant la Guerra del Francès, a principis del segle XIX, però el ribot es va conservar dins un armari de les dependències gremials. El 1875, de nou es va exposar públicament. En aquesta ocasió, se li va construir un dosser o baldaquí amb la figura de sant Josep i el Nen Jesús a la part superior i quatre àngels, recordant la peça anterior, mantenien alçat aquesta reverenciada eina de treball.

La restitució de la relíquia va comportar l'edició a la barcelonina i reconeguda Impremta Tasso dels goigs, en castellà, amb la capçalera de: *"Gozos en alabanza de la plana ó cepillo del glorioso esposo de Ntra. Señora el patriarca San José, cual reliquia el Gremio de Maestros Carpinteros de la ciudad de Barcelona venera en su altar, en la santa basílica catedral"*.

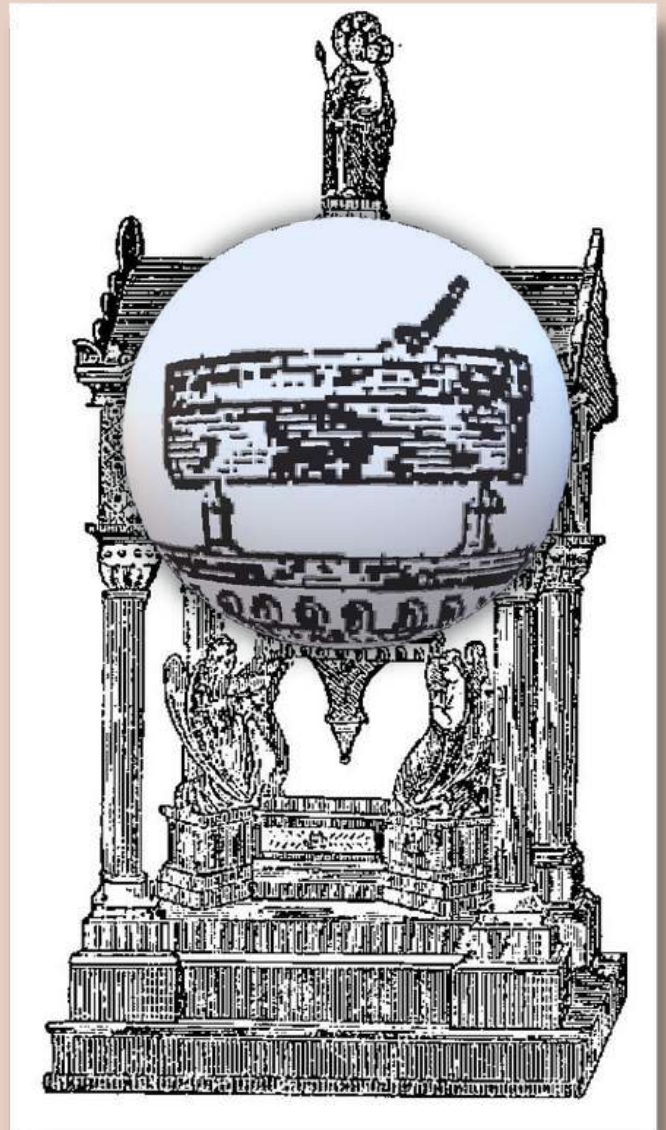
La insòlita relíquia va estar exposada poc temps, ja que el bisbe Jaume Català i Albosa, que va ocupar la prelatura entre 1883 i 1899, va fer-la retirar per la seva dubtosa autenticitat (1).

El folklorista Joan Amades, que també feia constar l'autoria de la retirada, esmentava que el ribot era present en la processó que el gremi de fusters feia per la catedral i el seu claustre.(2)

Notes:

1 Pi, Oriol. *A punta d'espasa: noves glosses d'escriptors*. Barcelona : Abadia de Montserrat, 2005, p. 79

2 Amades, Joan. *Costumari català: els curs de l'any*. Barcelona: Salvat, 2001, v. 1, p. 907



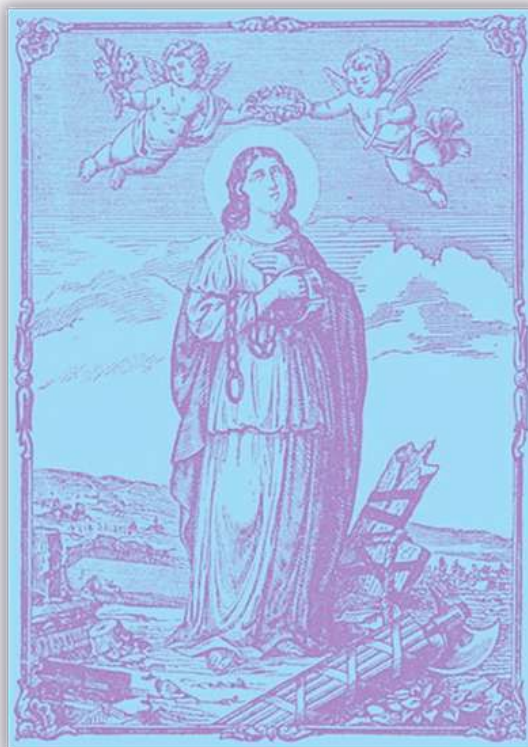
Detall de l'estampa dels goigs

SANTA TEODORA, ANTIGAMENT VENERADA A LA VILA DE GRÀCIA

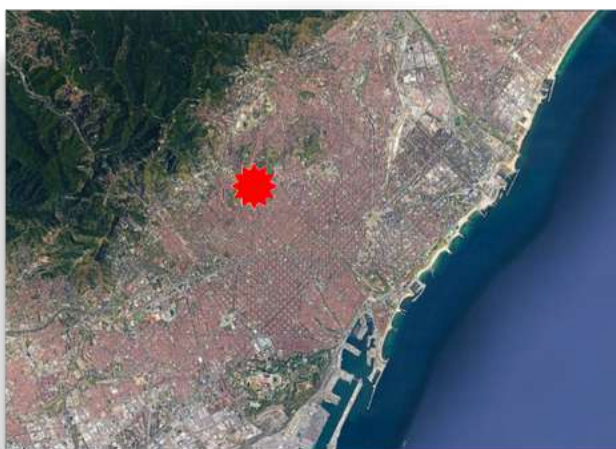
Redacció.- El primer dia d'abril al convent de les Religioses de la Providència de l'antiga vila de Gràcia, a Barcelona, celebraven la festa de santa Teodora, patrona de les noies que hi rebien docència.

Aquest centre va ser fundat el 1849 per Teresa Arguyol i Fontseca, religiosa lliga franciscana, i estava dedicat a la vida contemplativa segons la regla original de Santa Clara. El bisbe de Barcelona en va acceptar l'aprovació si, a més, es dedicaven a l'ensenyament. Un edifici del convent es va convertir en una escola primària gratuïta on assistien i estudiaven les nenes del barri, majoritàriament de classe d'obrera. Poc després de l'establiment, el convent va rebre les restes de santa Teodora.

El nom de Teodora, provinent del grec que vol dir *do de Déu* forma part d'aquelles denominacions de sants que prenen entitat arran de la troballa de restes humanes en un nínxol de les catacumbes romanes. Se'ls atorgava pel seu significat religiós, especialment si era cristià, o d'alguna de les virtuts que s'atribuïen als seguidors de Crist. En alguns casos, juntament amb el nom assignat també hi anava incorporada una biografia, imaginada o manllevada, d'altres sants.

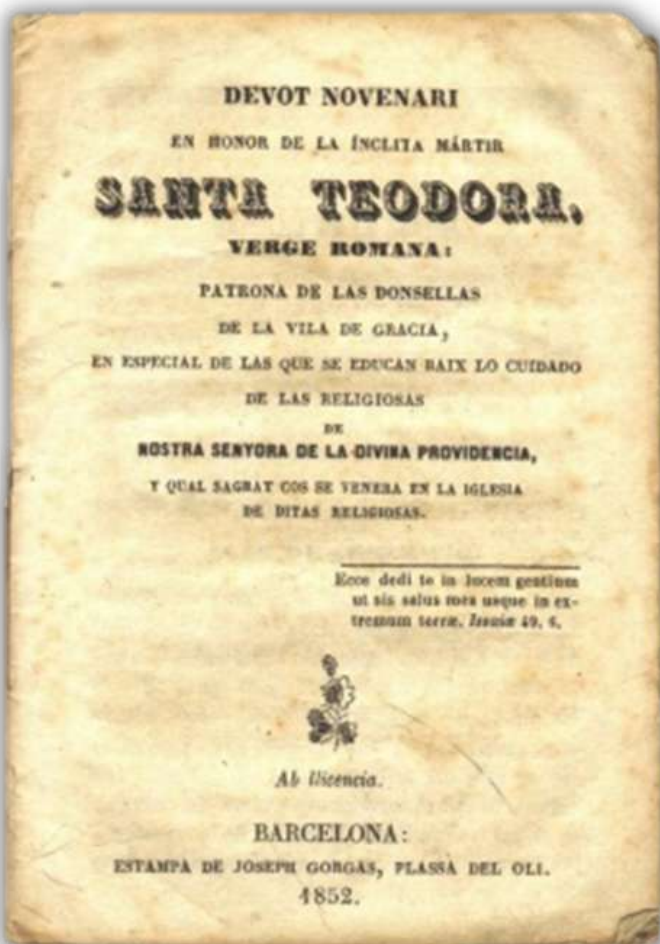


De santa Teodora venerada al convent gracienc se'n sap ben poca cosa certa i molt menys documentada en època propera a la seva suposada vida. L'any 1852, la Impremta de Joseph Gorgas de Barcelona va editar els *Goigs en honor de Santa Teodora, Verge y Màrtir, natural de Roma: Patrona de las donellas de la vila de Gracia; en especial de las que se educan baix lo cuidado de las Religiosas de Nostra Senyora de la Divina Providencia; y qual sagrat cos se venera en la Iglesia de ditas Religiosas*. L'any 1871 se'n va fer una nova edició a l'Estampa de Llorens Corominas de Lleida on s'hi va afegir que les relíquies les havia rebut la fundadora Teresa Arguyol del mateix pel papa Pius IX. Coincident amb la publicació dels primers goigs, també es va editar un novenari on es combinaven les oracions diàries amb els exemples d'heroïtat mostrades per santa Teodora en vida.



MISCELLÀNIA

El text d'aquests goigs i el novenari explicaven els aspectes biogràfics ocorreguts a la ciutat de Roma: filla de família de senadors romans, de molt jove es va fer seguidora del cristià Alexandre i de les seves prediques. Amb el seu exemple i amb l'ajuda de miracles, Teodora converteix el seu germà Hermes i la seva amiga Balbina. El primer mor en martiri i Teodora i Balbina li donen cristiana sepultura. El general Aurelià desitja l'amor de Teodora, però ella el rebutja. Foll de ràbia pel menyspreu, la condemna a diverses tortures que la noia supera prodigiosament. Finalment, el militar la mana degollar i així Teodora guanya la palma martirial. El seu cos va rebre sepultura juntament al del seu germà al cementiri de la via Salària conegut com les catacumbes de Priscilla.



Primera pàgina del novenari a santa Teodora



Goigs dedicats a santa Teodora, impresos a Lleida

Segles després, es van extreure les restes i es van conduir a Barcelona. La darrera estrofa dels goigs així ho indicava:

**Puig que las Reliquias tens
De tant piadosa Heroína,
Gracia, no temias ruina,
Si á honrarla te detens;
Si la Fe y pietat sostens
Que Deu y la Iglesia mana.
Protegiunos, Teodora
Màrtir i verge romana.**

Font:

Croisset, Jean. Año cristiano o Ejercicios devotos para todos los dias del año: Abril. Barcelona: Libreria religiosa, 1862, p. 5

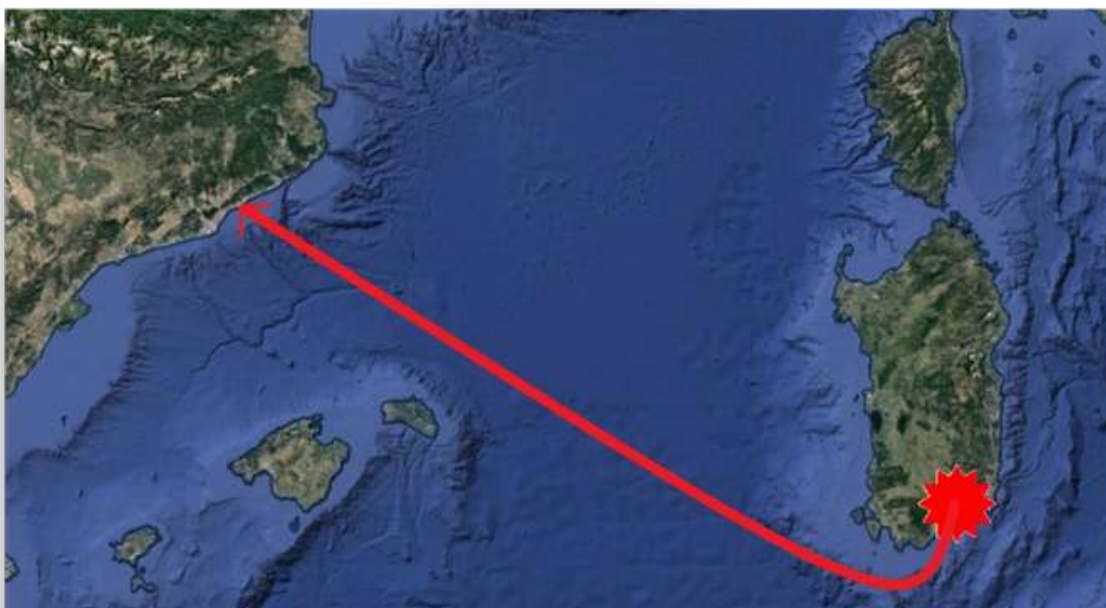


ELS SANTS MÀRTIRS DE VILASSAR DE DALT

Redacció.- El 6 de novembre de 1614, a Càller, capital de l'illa de Sardenya, que ara és coneguda pel nom italià de Cagliari, va succeir-hi un fet que tindria conseqüències futures en alguna localitat del nostre país. Aleshores, com des de principis del segle XIV, aquesta illa mediterrània pertanyia a la Corona d'Aragó i les autoritats catalanes hi exercien els poders polítics.

En la data esmentada, segons recull el carmelita descalç fra Josep de Jesús Maria (1), l'arquebisbe de Càller, Francisco de Esquivel, amb el seu vicari general, dos canonges, quatre beneficiats, un grup de religiosos de diferents religions i altres persones destinades als treballs físics van iniciar l'excavació del subsòl de la basílica de Sant Sadurní i el seu entorn, on se sospitava que estaven enterrats màrtirs de les persecucions romanes. Aleshores, segons el mateix autor, l'arquebisbe va iniciar el protocol adient: *“Dijo el venerable Prelado la misa del Espíritu Santo, no sin derramar muchas lágrimas de ternura y devoción: acabada la misa, y comulgados todos, se cantó con mucha devoción el himno del Espíritu Santo, implorando su favor y gracia, añadiendo colectas de la Virgen*

santísima, san Saturnino y todos los Santos; luego tomó la azada el buen Prelado, y comenzando á cavar, prosiguiendo los otros”. Els seus esforços es van veure premiats amb la troballa de diversos cementiris paleocristians amb un gran nombre d'esquelets i ossos humans relacionats amb antics cristians, segons fra Josep: *“Este día se empezaron á descubrir algunos sepulcros, y en los siguientes, que se continuó la diligencia, asistieron con los peones, el vicario general del Arzobispo, algunos canónigos y prebendados, revestidos del mismo celo que su Prelado, y con la continuación, hallaron innumerables cuerpos de Santos Mártires, con las inscripciones de los nombres propios grabados en los mármoles de los sepulcros; sacados de ellos los Santos Cuerpos, fueron llevados con gran solemnidad á la Iglesia Catedral de Caller, en la forma y modo que largamente escriben los historiadores de los santos de aquel reino”.* D'aquests, es va donar importància especial a aquells que, al seu costat, tenien alguna referència al martiri, explícita o simbòlica, en defensa de la religió cristiana com a causa de la seva mort. (2)



Suposat viatge de Càller a Vilassar

MISCELLÀNIA

Goigs dedicats als Sants Màrtirs de Vilassar de Dalt en una de les seves edicions



En aquella època, el vilassarenc Salvador Riera era a la ciutat com a funcionari del virrei Alfons d'Erill. Gràcies al seu interès i esforç, el 1623 va obtenir del prelat esmentat anteriorment un bon nombre de les restes localitzades. Segons els document que autenticaven la donació, les autèntica, es tractava de 78 relíquies que pertanyien a 62 màrtirs cristians.

D'aquests màrtirs, alguns gràcies a restes epigràfiques que s'havien trobat al costat de les restes dels sants i d'altres d'imaginats fabulosament, se'n van escriure biografies diverses. Poc després, Salvador Riera viatjava amb aquest "tesor" cap a la seva població nadiua i el 1624 en va fer donació a la parròquia de Sant Genís, que les va acollir amb gran entusiasme. Vilassar va

Relíquies dels Sants Màrtirs

"Dues relíquies de sant Pere màrtir, sense que es tingui coneixement exacte de quins dels tres màrtirs de Caller, anomenats Pere, es tracta. I alguna relíquies dels altres sants: sant Martí, subdaica, màrtir; sant Vícenç, màrtir; sant Antoni, màrtir; sant Gelasi, màrtir; sant Esteve, màrtir; sant Sísina, màrtir; sant Guisità i sant Marturi; sant Restut, màrtir; sant Gracià, màrtir; santa Joana, màrtir; santa Restuta, màrtir; sant Suí, màrtir; sant Jaume, prevere i màrtir; sant Egiciós, màrtir; sant Pupaquí, màrtir; sant Ignaci, noble i màrtir; sant Prian, màrtir; sant Eutimi, bisbe i màrtir; sant Ponsà, màrtir; sant Julià, comte i màrtir; sant Bonifaci, màrtir; sant Marí, diaca i màrtir; sant Maure, màrtir; sant Sever, bisbe i màrtir; sant Gerí, màrtir; sant Edici, màrtir; sant Fèlix, arquebisbe i màrtir; Santa Mèrida, màrtir; santa Florentina, verge i màrtir; sant Bàrbara, verge i màrtir; santa Caterina, verge i màrtir; santes Teodosia, Eugènia i Dorotea, verges i màrtirs; santes Cecília i Suina, verges i màrtirs; santa Reparada, màrtir; santes Justa, Justina i Henedina, verges i màrtirs; sant Llell, màrtir; sant Màxim, màrtir; sant Teodoret i sant Feliu, màrtirs; sant Optanci, màrtir; sant Víctor, màrtir; sant Luxori, màrtir; sant Marcelí, màrtir; santíssim Terulià; sants Pía i Joaquim; santa Subvenía; sant Llaríó, noi; santa Emerenciana; santa Savida; sant Janàs; sant Pere; santes Agnès i Lucrecia, verges; sant Timoteu; sant Erculià; santa Anneta; sant Jesmon; santa Victòria, sant Flor".(3)

MISCELLÀNIA

construir diferents reliquiaris per mostrar-los als fidels i un retaule per contenir-los a la capella que se'ls va dedicar. El 22 d'abril de 1654 va ser decretada la seva festa anual pel 29 d'abril i que "fos festa de precepte a tot la feligresia".(4)

El 1678 es va instituir la Confraria dels Sants Màrtirs que, des d'aleshores, és l'organització encarregada de promoure'n el culte i la devoció. El 1936, a l'inici de la Guerra Civil espanyola, la capella dels Sants Màrtirs va ser incendiada. Gràcies a l'empenta i valentia d'alguns vilassarencs, es van poder salvar algunes de les relíquies. Des del 1986, són venerades en un nou retaule i festejades a la Festa Major dels Sants Màrtirs de Vilassar de Dalt.

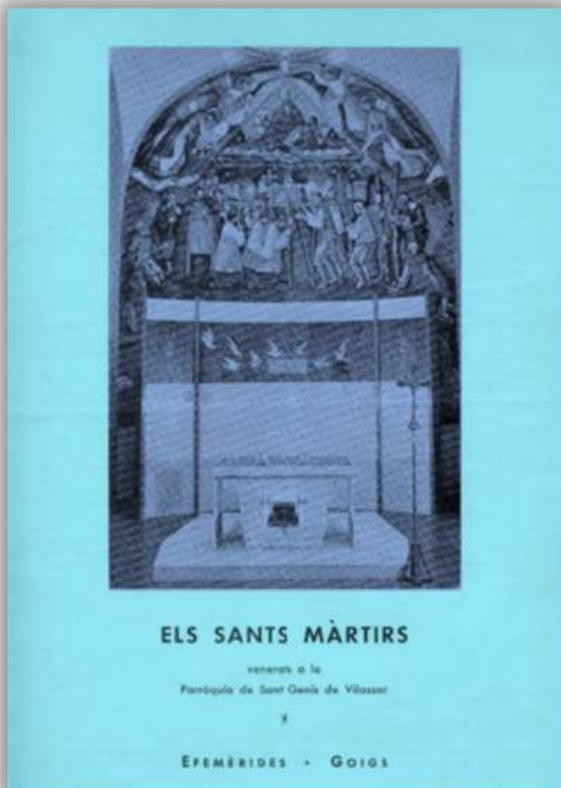
Notes:

1 de Jesús María, Josep. *Epítome de la certeza, legitimidad i escelencia de los Santos Mártires que son veneradas en Vilasar*. Barcelona: Librería de D. José Pífferrer y Depaus, p. 24

2 Bastardes, Albert [et al.] *Vilassar i els Sants Màrtirs*. Vilassar de Dalt: Museu Municipal, 1991, p. 23

3 *Els sants màrtirs venerats a Vilassar de Dalt*. Barcelona: Foment de pietat Catalana, 1923, p. 16 - 27

4 Bastardes, Albert [et al.] *Vilassar i els...* [op. cit.] p. 32



Diferents edicions de targetes i fulls dedicats als Sants Màrtirs i una suposada relíquia

RELÍQUIES I TOPÒNIMS

EL PUIG DE LES RELÍQUIES DE CAMPRODON

Redacció.- Encerclat per bona part del nucli urbà de Camprodon, al sud-est de la confluència del riu Ter i del seu afluent Ritort, es troba l'anomenat puig de les Relíquies. Es tracta d'un bon exemple de com les restes de sants prenen protagonisme, fins i tot, en la toponímia del territori.

A finals del segle XII, al cim del puig de les Relíquies es va construir el castell de Sant Nicolau. La fortificació compartia espai amb una capella, considerada més antiga, que a recer del castell va esdevenir una comunitat de monges agustines.

El convent, que mai va estar econòmicament ni humanament ben dotat, va desaparèixer a finals del segle XVI. El castell es va convertir en edifici de defensa primordial a la segona meitat del segle



El Puig de les Relíquies s'aixeca sobre Camprodon

XVII durant les invasions dels exèrcits francesos. Malgrat els desperfectes que s'hi van fer, encara va servir en les guerres carlines del segle XIX gràcies a la seva bona situació.(1)



RELÍQUIES I TOPÒNIMS

El nom del puig, associat a “relíquies”, és d'origen poc clar. L'anomenat *Podium Reliquiarum*, podria haver rebut la denominació per diverses causes. Unes versions l'atribueixen a la troballa de restes d'un sant o d'una santa en aquell lloc.(2) Més versemblant és la referència de la Gran Enciclopèdia Catalana: “Des d'aquest puig hom beneïa el terme i hi anava en processó amb les relíquies del monestir de Sant Pere”.(3) Aquesta segona proposta està en concordança amb els rituals que es feien a les parròquies en dates assenyalades com la festivitat de Sant Marc, el 25 d'abril, i per la diada de la Invenció de la Santa Creu, el 3 de maig. Tot i que el protagonisme principal el solia tenir la veracreu, reliquiari amb un fragment de fusta que, suposadament, formava part de la creu de la Passió, s'hi solien afegir les relíquies més notables del lloc. El monestir de Sant Pere de Camprodon tenia, entre les seves possessions més preuades, les relíquies de sant Patllari en una arqueta i un bust d'orfebreria



Postal antiga de Camprodon on destaca el Puig de les Relíquies. Autor desconegut

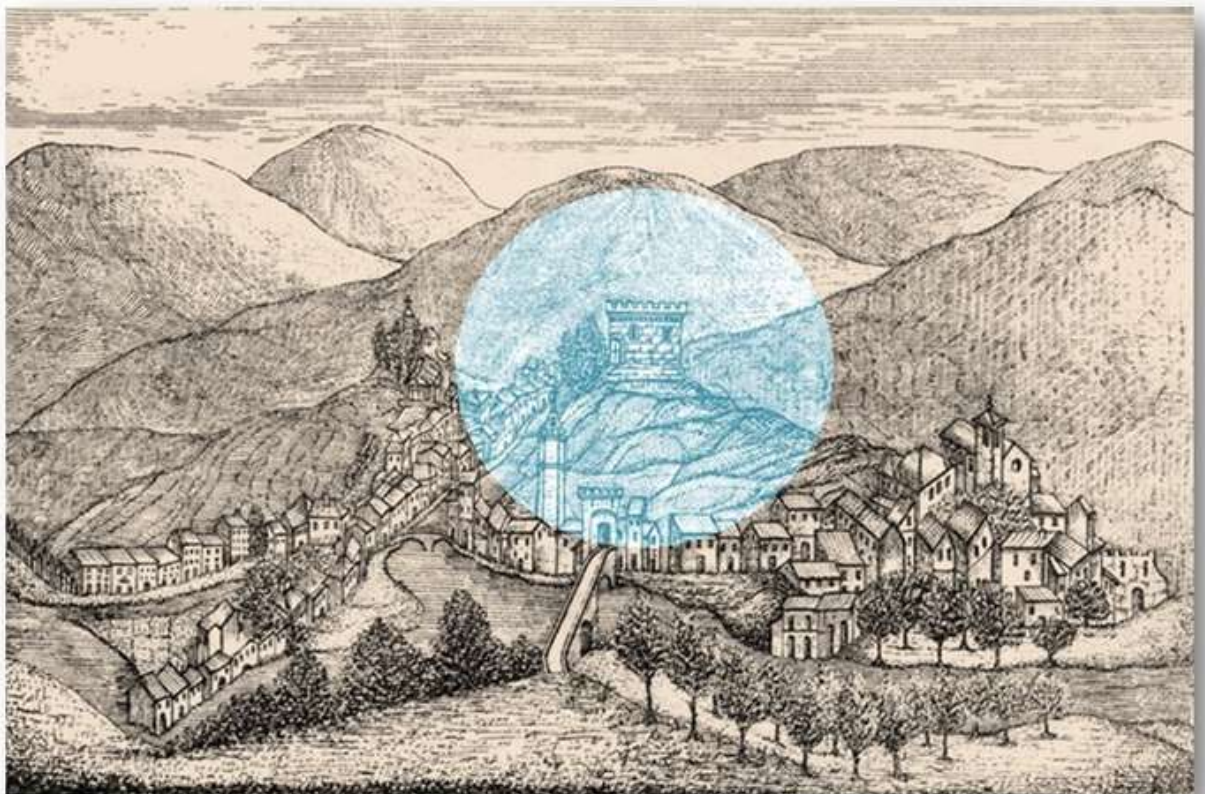
gòtica. Molt probablement, aquestes restes sacres eren les gran candidates a acompanyar la veracreu. D'altres relíquies podien ser les que procedien de la parròquia de Santa Maria, com la de sant Víctor, arribades a mitjan segle XVII.

Notes:

1 Planas, Sílvia. *Camprodon*. Girona: Diputació de Girona; Caixa de Girona, 1993, p. 24-29

2 Planas, Sílvia. *Camprodon*. [op. cit.], p. 28

3 “Relíquies, puig de les”. *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988, v. 19, p. 212



Dibuix de Camprodon de E. Collell publicat al llibre de Francesc Tresserra sobre sant Patllari

LA PEDRA DE SANTA MADRONA

Redacció.- La devoció a santa Madrona es va estendre més enllà de la ciutat de Barcelona on, des de l'edat mitjana, veneraven les seves relíquies. Una de les localitzacions és la de l'ermita de la qual és titular al municipi de Seva. Aquest petit temple destaca pel menhir que hi ha al davant conegut amb el nom de Perafita. Avui es troba envoltada d'una urbanització, el 1983 ho estava de sotabosc i a la dècada de 1950 formava part d'un paisatge nu, de producció agrícola. Se l'havia anomenat "Perafita de la Garriga del Soley" o "de Can Garriga del Soley" però, per la proximitat amb l'ermita, se l'ha conegut com a "pedra de Santa Madrona".

Del motiu de la presència d'una pedra clavada a terra a la falda del Montseny i relació amb la santa barcelonina oferia el folklorista Joan Amades: "Conta la tradició que quan aixecaven el campanar del poble de Seva, a la Plana de Vic i al peu de la serralada del Montseny pel costat de tramuntana, es trobaven que no el podien acabar perquè els faltava una pedra. Sabedora del cas, santa Madrona decidí portar-hi la pedra que hi mancava, i se'n carregà al cap una d'enorme, que pesava unes quantes tones. Però heus aquí que, en passar per



RELÍQUIES I CULTURA POPULAR



Antiga postal de l'ermita i pedra de Santa Madrona. Autor desconegut

Aiguafreda de Dalt, va saber que el campanar ja estava llest, i decidí no tragar més aquella mola de pedra i la deixà caure al mateix punt en què es trobava, on encara es conserva i tothom la coneix com la 'Pedra de Santa Madrona'. En record d'aquesta feta, davant mateix de la pedra va aixecar-se una ermiteta, dedicada a aquesta santa".(1) Afegia que, en temps passats, es feia un aplec en el qual es ballava a l'entorn del menhir. La narració ja era present a l'imaginari popular de la contrada a la primera meitat del segle XX.(2)

Aquesta narració devia ser prou coneguda. Una versió molt semblant a la llegenda recollida per Amades, la va explicar Lluís Serrà dels Hostalets de Balenyà, el 29 de juliol de 1997, a Xavier Roviró, integrant del Grup de Recerca Folklòrica d'Osona. En aquest cas, la santa encara no tenia aquesta dignitat i era una dona de Tagamanent que es deia Madrona. La notícia que el campanar de Seva no es podia acabar per falta d'una pedra, la va motivar a cercar-ne una que ella sabia. Les dimensions de la



La pedra de Santa Madrona a finals de 1983

RELÍQUIES I CULTURA POPULAR

pedra no impedié que la dona la portés estirada sobre el cap. Tothom que la veia passar amb la pedra quedava meravellat i es preguntaven com podia dur-la amb el pes que devia fer i quin destí tenia. Ella responia que no li pesava gens i que la duia a Seva per enllestir del campanar. Quan passava pel lloc on ara es pot veure, va saber que el campanar ja estava acabat i, seguidament, va

escoltar el so de les campanes que tocaven des de la torre sevadana. Aleshores, Madrona va inclinar el cap i va deixar caure la gran pedra que es va clavar a terra. Madrona era una bona dona i per les seves accions la van fer santa, tot aixecant-li una ermita en el mateix lloc.(3)

Un relat similar el detallaven Antoni Pladevall i Jordi Roca: "Santa Madrona era pastora i anava de camí portant una pedra sobre el cap per acabar el campanar de Santa Maria de Seva. Cansada de caminar, s'assegué per descansar un ratet i, en emprendre de nou el camí, de sobte sentí un repic de campanes. Santa Madrona, en veure una bona gent de s'apropava, els preguntà de quin campanar provenia tan bell so, i els caminants li respongueren que del campanar nou de Seva, i que ells hi anaven a festejar l'esdeveniment. La Santa, en veure que havia fet tard, es descarregà la pedra i va quedar virtualment clavada en terra, en l'indret que encara la podem contemplar. Més endavant, els devots de Santa Madrona li aixecaren una capella davant per davant de la 'Perafita'".(4)



La pedra i l'ermita de Santa Madrona a finals de 1983



RELÍQUIES I CULTURA POPULAR

Els monòlits aixecats en època prehistòrica, coneguts com a menhirs entre la denominació pròpia dels megàlits, se solen conèixer a Catalunya com a *perafita*. Amb aquesta denominació se li atribueix una condició que apuntava Joan Soler: “Pedra dreta que assenyalava els límits d’un terme o d’una propietat, el traçat d’un camí o una carrerada ramadera, o bé indica una orientació”. Malgrat aquesta afirmació, Soler també plantejava alguns dubtes: “No és gens clar si tals pedres s’han plantat a les cruïlles o a les vores dels camins o en els llocs de partió de termes o propietats, o si, més aviat, els camins i els termes s’han traçat a partir de les pedres ja plantades de temps immemorials”.⁽⁵⁾ En el cas de la pedra de Santa Madrona, l’any 1912, Josep Sala va assenyalar que no hi havia cap raó per considerar-la així: “Ni orogràfica ni hidrològicament pot indicar fita. En canvi és a prop de la divisòria dels moderns partits judicials de Granollers i de Vic”.⁽⁶⁾

Aquesta incertesa podia adquirir fàcilment un caràcter misteriós per a les generacions que podien haver oblidat el sentit d’aquell indicador. Aleshores, podien aparèixer explicacions de la més variada argumentació.

Aquest monument megalític, que podria datar-se entre 2200 i 1800 aC va ser esmentat per Antoni Rovira i Virgili (7), que reproduïa l’article de Josep Sala, i comentava: “[...] afecta, vist de l’est i de l’oest, la forma d’una dona embolcallada que s’inclina cap endavant”; i afegia: “[...] la irregularitat de la pedra no permet l’amidar-lo amb tota exactitud”, però en facilitava les dades següents: “3,05 metres d’alçada, 0,65 m. d’amplada en son terç superior i 0,90 a la base, amb un gruix de 0,34 metres”. Comentava, però, que: “[...] fa temps que el propietari del terreny excavà la terra del peu del menhir fins que aquest trontollà. Hi trobà una mena de cagaferro. La part colgada de la pedra té tanta longitud com la part que puja del nivell del sòl, i s’eixampla a mesura que s’enfonsa”. El

monument, a més de la llegenda que intenta explicar-ne l’origen i motiu, sembla que va ser objecte de diverses accions de cristianització. En aquest sentit, Rovira i Virgili esmentava: “[...] presenta al cantell de dalt un sec o encaix amb restes de plom fos, restes sens dubte de la creu que hi havia al cim”; i afegia: “[...] a la cara de ponent té gravada una creu que al primer cop d’ull ja es nota que és feta modernament”.

Els indicis de la presència de creus i la mateixa ermita i llegenda serien intents de cristianització del menhir

De fet, la voluntat de cristianització de la pedra esdevé prou evident per l’associació, en el relat però també físicament, amb santa Madrona. La construcció de l’ermita, abans en un indret ben isolat, just davant el menhir indica una voluntat en la transmissió de les creences, generalment escenificades amb mostres culturals diverses, entre una i altra. El dubte principal que es genera és la raó per la qual una santa, amb relíquies i devoció especialment barcelonina, apareix protagonista a la falda del Montseny. La semblança entre la capella de Seva i la capella de santa Madrona, situada a Montjuïc i majoritàriament coneguda, no sembla motiu suficient.

Notes:

1 Amades, Joan. *Costumari català: el curs de l’any*. Barcelona: Salvat, 2001, v. 1, p. 896 – 897

2 Bosch, Miquel. “El Folklore i la Prehistòria. Llegendes orientadores”. *Ausa*, 1953, v. 1, n. 5, pp. 232-233

3 Roviró, Xavier. *100 llegendes de la Plana de Vic*. Sant Vicenç de Castellet : Farell, 2000, p. 100-101

4 Pladevall, Antoni; Roca, Jordi. *Seva*. [Sabadell] : Ausa, 1989, p. 261

5 Soler, Joan. *Enciclopèdia de la fantasia popular catalana*. Barcelona : Barcanova, 1998, p. 436

6 Sala Josep. “Menhir o Perafita de la Garriga del Soley”, *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, v. 1, 1912, p. 8

7 Antoni Rovira i Virgili va fer una descripció del menhir relacionat amb santa Madrona a: *Història de Catalunya*. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1972-1984, v. 1, p. 391

EL MIRALL

Sempre és un gran plaer que sigui valorat i apreciat el treball propi. I, a més, és un honor quan aquesta distinció es fa des dels àmbits especialitzats que, a vegades amb més voluntat que encert, es tracten en aquesta revista.

És el cas de la reproducció de l'article "De Lisieux al Bisaura" publicat en el darrer número i que ha reproduït Recull, revista digital de la comunitat cristiana de carmelites i l'apunt al blog Etnologia.cat. S'agraeix el gest, que reconforta i que anima a seguir endavant.



400 anys de la canonització de santa Teresa de Jesús

Recull

Comunitat Carmelitana de Badalona

Recull

Núm. 13 - Gener-febrer 2022

REVISTA DIGITAL DE LA COMUNITAT CRISTIANA CARMELITES

Carrer Sant Miquel, 44 - BADALONA
badalona@carmeicat.cat / www.carmeicat.cat/badalona

Recull, gener - febrer 2022 2

INEV

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació
Barcelona

MUSEU D'ART
MEDIÉVAL

L'ART MEDIÉVAL
+ DIGITAL



RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

RELÍQUIA DE SANT FRANCESC DE SALES

El passat 24 de gener, festivitat de sant Francesc de Sales, es van celebrar diverses cerimònies eucarístiques dedicades al sant patró dels periodistes, comunicadors i escriptors en general. A Barcelona, el bisbe auxiliar, Javier Vilanova, va presidir la celebració que tenia una relíquia del sant en lloc preferent.

CATALUNYA RELIGIÓ

"Que el servei dels periodistes ajudi a portar més esperança"

Per Catalunya Religió, Dm. 25/01/2022

Voleu rebre les notícies?
Subscriu-vos al butlletí gratuït

Vull rebre el butlletí

GALERIA D'IMATGES

Fotografia: Arquebisbat de Barcelona



catalonia sacra

www.cataloniasacra.cat

PROPER NÚMERO: 1 DE MAIG DE 2022



Dossier: Els reliquiers o comunidors

Relíquies al territori: Alt Empordà (i 3)

El reliquiari: El Sant Dubte d'Ivorra

Relíquies de:

Santa Oliva, venerada a Olesa de Montserrat

Santa Rita, venerada a Barcelona

Sants Quirze i Julita, venerats a Sant Quirze de Besora

L'Ascensió de Jesucrist

AMB LES SECCIONS HABITUALS I MOLT MÉS...

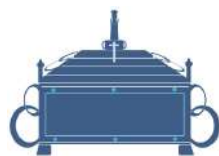
SUBSCRIPCIÓ GRATUÏTA A:
SUBSCRIPCIÓ REVISTA

Voleu accedir i descarregar números anteriors?

Revista



Tríptic "Visitar relíquies"



**DIRECCIÓ: JOAN ARIMANY I JUVENTENY
AMB LA COL-LABORACIÓ DE JORDI LLABRÉS I SANS**

[http://www.joanarimanyjuventeny.cat/Autoria/
Contacte](http://www.joanarimanyjuventeny.cat/Autoria/Contacte) © 2022 joan arimany juventeny

Correcció:
**CONSORCI PER A LA
NORMALITZACIÓ
LINGÜÍSTICA**
CNL d'Osona - OC de Manlleu

AGRAÏMENTS:

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - FONS FOTOGRÀFIC SALVANY, CNL-OC DE MANLLEU, JOSEP CAPDEVILA, CATALONIA SACRA FRANCESCA ESPAÑOL, MUSEU EPISCOPAL DE VIC, PARRÒQUIA DE SANTA MARIA DE MANLLEU, FACUND PEREZ, NORA VELA,